

تىڭ باستانما، جاڭا ساپار

”بىر بەلدەۋ، بىر جول“ بويىنداعى جارىق ەلشسى

___ مەملەكەتتىك ەڭبەك ەرى لي بيانچۈي تۋرالى

دى ـ كەينىدى 70 نەشە مەملەكەت پەن وڭىرگە جەتكىزىلىپ، 30 نەشە مەملەكەتتى بارلاۋ ـ ولشەۋ، جوبالاۋ، يىنجەنەريا قۇرىلىسى، جابدېقپەن قامداۋ، ورنانىپ سىناققان وتكىزۋ، پايدالانۋ جانە تەخنىكا ـ لىق قىزمەت كورسەتۋ، باۋلۇ، قىزمەت وتەۋ سياقتلاردى بىر تۇلعالاندىرغان شەشۋ جوباس ـ مەن قامدادى.

100 مىڭ يۇاننان 5 مىللىيارد يۇاننان اسقانغا دەيىن

11 ـ ايدىڭ 16 ـ كۇنى قىرعىزستانداى 400 نەشە كىلومەتر كەلەتنى داقتا ـ كەمەين 500KV كەرنەۋ وزگەرتۋ، ەلەكتر جەتكىزۋ جەلسىندە ەرەكشە ترانسفورماتور سەربىكتەستىگىنىڭ جاس جەلى شارلاۋشى قىزمەتكەرى لياڭ لۇڭجىن بىر كۇندىك قاربالاس قىزمەتن باستادى. قىرعىزستانىڭ وڭتۇستىگى مەن سولتۇستىگىن كەسپ وتكەن وسى جەلى 5 جىلدىڭ الدىندا سا ـ لىنىپ بىتكەن، ”بىر بەلدەۋ، بىر جول“ بويىندا ـ عى بەلگى سىياتتى نىسانداردىڭ بىرى.

ۋاقت سترەلكاسىن 1997 ـ جىلعا شەگەرە ـ لىك، سول شاقنا لي بيانچۇي سەربىكتەستىك بەرگەن 100 مىڭ يۇاندى لىپ، بىر بۇعالتر، بىر قىزمەت ـ كەردى باستاپ، يىپورت ـ ەكسىپورت بولمىن قۇرا ـ دى. بارلىعن نىڭنان باستاعان لي بيانچۇي ۇجىمدى باستاپ 2 اي بويى كوز شرىمىن الهاي، دەمالهاي، باسەكە شىەلەنىستى بولپ وتىرعان حالقارالىق بازار ـ دان اراب برلەسكەن امەرلىگنە وزدەرى ەكسىپورت ەتەتىن ترانسفورماتور تاپسىرسىنا قول جەتكىزە ـ دى، بولات ماتەريالدارىنىڭ بەلگىلەنگەن تىجارات جۇرگىزۋ ۇقىعەن، سىرتقا باعىتتالغان ەكونوميكا ـ لىق، تەخنىكالىق سەلبەسىپ تىجارات جۇرگىزۋ ۇقىعن الادى.

بۇل تەك باستاماسى عانا ەدى، 23 جىلدا لي بيانچۇيدىڭ ۇجىمى 3 ادامنان 315 ادامعا كو ـ بەيدى، سەربىكتەستىگىنىڭ مال ـ مۇلكى 100 مىڭ يۇاننان 5 مىلليارد يۇاننان استامعا جەتتى، كاسىپ كولەمى دە ۇز باسقارۇنىداى ەكسىپورتتان 60 نەشە مەملەكەتكە جانە وڭىرگە قىزمەت وتەۋگە دەيىن كەڭەيدى. كەزىكە ەرەكشە ترانسفورماتور سەربىكتەستىگىنىڭ كەمەلدى نىساندارنىڭ جالىي كوتەرمەگە لىپ قىزمەت وتەۋى جانە جالالاڭ ماشىنا ونىمەدرى دۇنيە بۇجۇزىنىڭ 5 قۇرلىعن قامتىپ، 40 مىڭغا تايانۇ ەڭبەككۇشنىڭ سىرتقا شىعارىلۇننا تۇرتكى بولدى.

ساپالى قىزمەت ونەپ، دوستىقتى جەنگىزدى
لي بيانچۇي كوممۇنىستىك پارتيا مۇشەسى، ول اقلدى دا اڭعارلى، جاپاغا شىدامدى، قاجىر ـ لى، قايسىپاس جان. قىزمەت ىستەگەندە لي بيانچۇي قاۋىرت

قىمىلدايدى، ەشقاشاندا بويكۇبەزدىككە سالىنباي ـ دى. ول ۴رېىر ۇساق ىستەردەن باستاپ مىقتاپ يەگەرپ، ناق مايدانعا شىكەرلەيى بارىپ نىسان قۇردىلىستارنىا جەتەكشىلىك ەتىپ، جابدېقتىڭ ناقتى ورنىغا جەتۋ جاعدايىن تىياناقتاندىرادى، قۇ ـ رىلىس جۇرگىزەتىن ورنىمەن بايىپتىلىقپەن بايلا ـ نىسى جاساپ، جابدېقتىڭ ورنالاستىرىلۇ ايقاق السىن باقلاپ، تەكسەرپ، ۴ارقابىسى تاراۋلاردىڭ جاۋاپتىلارمەن قۇرىلىس جۇرگىزۋ جوباسىن ىش ـ كەرلەيى ئالقاليدى.

ورتا ازىيادان افريكاعا دەيىن، وڭتۇشتىڭ ازىيا ـ دان دەۋروپاعا دەيىن… لي بيانچۇي ۇجىمن باستاپ قاي جەرگە بارسا، سول جەرگە جۇڭگو كاسپورنىد ـ نىڭ ساپالى قىزمەت وتەۋىن جەتكىزدى، سول جەرگە جۇڭگو حالقىنىڭ دوستىعن جەت ـ كىزدى. شىجىعان سىىقتىنا ساحارا شولىندەگى قۇ ـ رىلىس ورنىندا لي بيانچۇي مەن اترەت مۇشە ـ لەرى سىىقتقان ۴دامى وزگەرىپ كەتكەن تا ـ ماقتى بىرگە جەدى، سۇدانداى مەنىشك يەلەرى ولاردى جاپاغا شىدامدى ”۴مول قايعىى“ دەپ اتادى؛ ۇنەمى قارلى بوران بولاتىن تا ـ چىكىستانداى تاۋلى ۴ۇستىرتتى قۇرىلىس وىر ـ نىندا، ول قىزمەتتەستەرمەن بىرگە ايقاقتارد ـ مەن تىرشلىك قامداۋ جولىن اشىپ، تاجىكتەر جاعىنان جەڭمىياز ”قارلى الاپتىڭ قىرانى“ دەگەن داڭققا بە بولدى… ول باس بولىپ اىقتار ـ عان تاجىكىستان 500KV — 220KV ەلەكتىر جەتكىزۋ، كەرنەۋ وزگەرتۋ جەلىسى جانە كەرنەۋ وزگەرتۋ پۇنكتى كەمەلدى نىسانىن باس كوتەرمەگە لۇ يىنجەنەرياسىنا ”جۇڭگو قۇردىلىسى يىنجەنەرياسىنىڭ لۇبان سىيلعىى“ بەردىلدى.

لي بيانچۇي ۇجىمىن باستاپ ”بىر بەلدەۋ، بىر جول“ بويىنداى مەملەكەتتەرگە اقسىز مەكتەپ، تاس جول، قۇدىق، بالالار ۴ۇيىن سالىپ بەرىپ، جىلجايدا كوكونىس ەكۇ تەخنىكاسى سياقتىلاردى ەنگىزۋنە كومەكتە ـ سىپ، جەرگىلىكتى ورنىنداى بۇقارانىڭ نىرسى ـ قۇتىن ارتتىردى.

”بىر بەلدەۋ، بىر جول‘ باستاماسىنىڭ ۇزدىكىسىز لىگەرلەۋنە ساي، بىز سىرتقا باعىت ـ تالغان ەكونوميكا ـ ساۋدا سەلبەستىك دەڭگەيىن ۇزدىكىسىز جوعارىلاتىپ، وزىندىك دامۋدى جۇزە ـ گە اسىرۋمەن بىرگە، ۴سى جۇزىندىك ارەكەت ارقىلى جەلى بويىنداى مەملەكەتتەر مەن وڭىرلەر ـ دىڭ دامۇىنا ’جۇڭگو ەنەرگىياسى‘ ۇستەپ، بىرگە دامۋدى جەبەيمىز“، ـ دەدى تايپاۋدا عانا مەملەكەتتىك ەڭبەك ەرى بولىپ باعالانغان لي بيانچۇي.

سىستەگەن اۋىلداستاردىڭ ەكونوميكالىق شارت ـ جاعدايىندا وتە زور چاقسارۇلار بولدى، كوپتەگەن ادامدار اۋىلدا جاڭا ۇي سالىپ الدى، اۋتوكولىك ساتىپ الدى، بۇلاردى كورگەندە مەن ەرەكشە قۇانمىن. قازىر كوپتە ـ گەن اپەكە ـ سىڭىلىلەر ماغان وزدىكتەرىنەن تە ـ لەفون شالىپ ’سىرتقا شىغۇدى‘ تالاپ ەتەدى“، ـ دەدى پاشاگۇل.

پاشاگۇلدىڭ اۋىلى ۇلۇقشات اۋدانىى تۇرعان وڭتۇستىك شىنجىياڭ وڭىرىندە، وسىناۋ جىلدارى كەدەيلىكتەن ارىلتۇدان قامال اۋۇدىڭ ىشكەرلىيى تەرەڭدەۋنە بايلانىستى، ۴تىپتى دە كوپ كەدەيلەردى سۇيەيمەلدەۋ زاۋودتازى، شارۋاشلىق قۇرۇ شەبەرچانلارى اۋىل ـ قىس ـ تاققارعا برگە تەۋىپ، جۇمىستانۇعا جانە كىرىس ـ تى ارتتىرۇعا جەتەكشى بولدى.

”كەلەر جىلى مەن اۋىلعا قايتۇدى جوس ـ پارلاپ وتىرمىن، ۇلۇقشات اۋدانىنان بىر ايقاق كىيم زاۋودىن اشىپ، گۇاڭدۇڭنىان كەلگەن تاپسىرىستاردى قابىلدايمەن. مەن تەك قۇلىشنا كۇرەس جۇرگىزگەندە عانا مە ـ كەنىمىزدىڭ بارعان سايىن كوركەيە تۇسەتىن ـ دىگەنگە، تۇرمىسىمىزدىڭ بارعان سايىن جاقسارا ـ تىندىمىنا سەنەمىن!“، ـ دەدى پاشاگۇل تولىق سەنىمەن.

تەرەڭ جەر قاباتىنان ”قوس بايلىق“ اشتى

___ مەملەكەتتىك ەڭبەك ەرى ياك ھايجۇن تۋرالى

ەڭبەكشىلەر جىرى

□ گازەتمىزىدىڭ جالپىلىق اقپارات قۇرالدارى ۴تىلشىسى سۇڭ ۇيگو

جاي ادامداردىڭ نازارىندا تاكالاھان ۴شو ـ لى ەلسىز بەتباق دالا، ۴بىراق ياك ھايجۇننىڭ نا ـ زارىندا، بۇل بىر سانسىز بايلىقتى جاسىرىپ جاتقان ”قازىنالى جەر“ ەسەپتەلەدى. ياك ھايجۇن جۇڭگو مۇناي ـ تابىيى گاز جارنا شەكتى سەربىكتەستىگى تارىم مۇناي الايى بولمىشە سەربىكتەستىگىنىڭ باس تەخنىك ماھانى. 1992 ـ جىلدان باستاپ، ول تاكالاھان شولىنە ىشكەرلەيى كىرىپ، 6000 — 7000 مەتر تەرەڭ جەر استىنان ”مۇناي بايلىغن“، ”گاز بايلىغن“ اشىپ، تارىم مۇناي الايىنىڭ جىلدىق مۇناي ـ تابىيى گاز ۇنىم مولشەرىن 30 مىلليون توننادان اسىرىپ، ەلمىزدىڭ قۇرلىقتاعى 3 ـ ۇلكەن مۇناي ـ تابىيى گاز الايىن قۇرۇىنا اقل ـ پاراساتى مەن كۇش ـ قۇاتىن اراندى.

تەخنىكالىق اۋىر جۇكتى جۇرەكتىلىكپەن ارقالادى

ياڭ ھايجۇننىڭ اڭگىمەسىن 1989 ـ جىلدان باستاپ ايتۇعا تۇرا كەلەدى. 1989 ـ جىلى 4 ـ ايدا، تارىم مۇناي الايى شايقاسى شىمىلدىد ـ ەن اشادى، سول كەزدەرى جۇڭگو مۇناي داشۇەسىنىڭ 2 ـ جىلدىغىندا وقيتىن ياك ھايجۇن: ومىرىمدە، ۴سوزسىز، بىر رەت مۇناي اشۇ شايقاسىنا قاتىناسۇم كەرەك، ـ دەپ سەرت ەتەدى.

1992 ـ جىلى داشۇە ىشىرگەندە، ماھاندىق جالىپ ـ لىق ناتىجەسى جىلدىقتار بويىنشا بىرىنىشى بولغان ياك ھايجۇن بەيجىڭدە، گۇاڭجۇۋدا جوعارى ەڭبە ـ كافي لىپ قىزمەت ىستەۋ ورايىنان باز كەشىپ، تارىم مۇناي الايىنا بارادى.

ياڭ ھايجۇن ۇندىرىستىڭ بىرىنىشى شەيىنە تابان تىرەيدى. جەر قاياتىنا اناعورلىم دۇرىس تۇ ـ جىرىم جاساۋ ۇشىن، ول ۇزاق ۋاقت بۇرىى قۇ ـ دىغىنىڭ باسنا تۇنەيدى، قورشاعان ورتاسى سۇر ـ كەيلى قۇمدى دادالا، مەيلى نىزالىى تۇن نەمەسە شىلىڭگىر سىتىق كۇندە بولسىن، جاڭا شىققان سىنماھانى الدىمەن كورۇ ۇشىن ول ۇنەمى الدىن ال 2 ساعات بۇرىن بۇرىى قۇدىعى تەك ـ شەسىنە بارىپ كۇتىپ تۇرادى. باسقارۇشلىق قىزمەت ورنىنا شىققاننان كەيىن، ”قىىن ماسەلەر ـ گە“ جوللىقاندا، ياك ھايجۇن ەڭ الدىمەن جۇمىس باسنا بارىپ، تەخنىكتەرمەن بىرگە قامال لۇ جوباسىن اقىلداسادى.

قىزمەت ىستەگەننەن بەرى ياك ھايجۇن ىلگەرىندى ـ كەيىندى مەملەكەتتىڭ جانە جۇڭگو مۇناي ـ تابىيى گاز جارنا شەكتى سەربىكتەستىگە ـ نىڭ كوپ ۴تۇرلى ۴تۇيىندى عىلىم ـ تەخنىكادان قامال لۇ نىسانىنا قاتىناسىپ، مەملەكەتتىك 973 نە ـ ساننىڭ ورنىباسار علمىي تاپسىرما باىستعى بولپ، بىر رەت مەملەكەت دارەجەلى عىلىم ـ تەخنىكا العاباسارلىعى 2 ـ دارەجەلى سىيلغىن الادى، 12 ۴تۇرلى جەتىستىگى ولكە ـ مىينىستىرلىك دارەجەلى عىلم ـ تەخنىكا العاباسارلىعى سىيلغىن الادى، كوپ رەت جۇڭگو جاستار ”4 ـ ماھىر“ مەدالى، شىنجياڭ ـ داعى 10 كورنەكتى جاس سىياقتى داڭقتى اتاقتاردى يەلەيدى.

تەخنىكاعا وزگەرىس جاساۋ تەبىنىن كۇشەيتتى
1998 ـ جىلى 9 ـ ايدا بايى اۋدانىىنداى كلا 2 ـ قۇدىمىنان جوعارى ۇنىمىدى گاز اعىنى شىعىپ، ەلمىزدىڭ سول كەزدەدى ەڭ ۇلكەن وشەمدى تابىيى گاز الايىنا اينالدى.

مۇنان كەيىنگى بىرنەشە جىلدا، بۇل تابىيى گاز الايىن بارلاۋ جۇمىسى باياۋالاپ، نىڭ سەرىپ ـ لىسى بولغان جوق.

بۇل جەردە تاىى دا مۇنان دا كوپ تابىيى گاز تابۇعا بولا ما؟ ياك ھايجۇن مەن قىزمەت ـ تەستەرى نازارىن 6000 مەتر تەرەڭدىكتەگى جەر قاياتىنا اۋدارادى. ياك ھايجۇن كۇشار تاۋ ەتەگىندە ـ دىگى قۇرىلمىدىق بەلدەۋدەن تاىى دا ۇلكەن بايقاۋ بولاتىنىنا كامىل سەنىپ، جاسىرىنىپ جاتقان ”گاز بايلىغن“ اشۇعا بەل بايلaidى.

10 جىل قۇلىشىۇ ارقىلى ياك ھايجۇن باستا ـ

عان ۇجىم كىشىن 2، كىشىن 5، بوزى 9 سىياقتى گاز الاپتارىن بايقاپ، ەڭ سوڭىندا كلا ـ كىشىن، بوزى ـ دابەي ترىلليون تەكشەمەترلىك 2 ۇلكەن گاز اۋماعىن قالىپتاستىرىپ، باتىستىڭ گازىن ىش ـ ەسقا جەتكىزۋدى بەرىك بايلىق نەگىزمەن قامدايدى.

سونمەن بىرگە، ياك ھايجۇن مەن ونىڭ ۇجىمى جەر استىنداى ”مۇناي بايلىغىنان“ قامال اۋدان دا باز كەشپەيدى. تارىم ويپانتىنىڭ ورتا بولىگىندە مۇناي مول شوعىرلانغان ۇڭىر بار، بۇل اراداعى مۇناي نەگىزىنەن كاربو ـ نات جىنىستارى دەپ اتالاتىن قۇرىلمىعا جا ـ سرىنعان، ونىڭ ۇستىنە مۇناي شوعىرلاذ ـ جان جەر 6000 دا 7500 مەتر تەرەڭ جەر قاتپارىندا بولپ، بارلاۋ، اشۇداعى دۇنيە جۇزىلىك قىيىن تاقىرىپ ەدى.

ياڭ ھايجۇن ۇجىمدى باستاپ مۇناي ـ تابىيى گاز اشۇدىڭ جاڭا نازاراياسىن ورتاعا قويىپ، اماليتتان وتكىزۋ ارقىلى، اقىرىندا 2006 ـ جىلى تارىم ويپانتىنىڭ ورتا بولىگىندەگى يىڭشان گرۇپپاسى 100 مىلليارد تەكشەمەترلىك ۇيىعان گاز قورى مەن تارىم سولتۇستىك قاراقاتىن 100 مىلليون توننا دارەجەلى بىرى گاز الايىن بايقايد ـ دى. 2008 ـ جىلى تارىم مۇناي الايىنىڭ كاربونات جىنىسى شىكى مۇناي ۇنىم مولشەرى 500 مىڭ توننادان اسادى.

”جاڭا ۇندىرىس قۇانىى بولعانمەن، شىكى مۇنايدىڭ ۇنىم مولشەرى مەن ساپاسىندا ۴الى دە ۇلكەن جەنەرسىزدىكتەر بار“، ـ دەيدى ياك ھايجۇن. ول ۇجىمدى باستاپ ۇزدىكىسىز جىداعاىتتى زەرتتەۋ جۇرگىزۋ ارقىلى تارىم مۇناي الايىنىڭ كاربونات جىنىسىندا بۇرىعلاۋ ـ دىڭ ۴ساتتى بولۇ مولشەرىن %72تەن %98كە جو ـ عارىلاتىپ، كاربونات جىنىسىنداى شىكى مۇنايد ـ دىڭ جىلدىق ۇنىم مولشەرى 2008 ـ جىلداى 540 مىڭ توننادان 2019 ـ جىلى 2 مىلليون 520 مىڭ تونناعا جەتىپ، تارىم مۇناي الايى شىكى مۇناي ۇندىرىسىنىڭ نەگىزگى كۇشەن اينالادى.

تەخنىكادا ”قۇرىش قوسى“ جەتىلدردى
2020 ـ جىلى 1 ـ ايدا بۇرىعلاپ بارلاۋ تە ـ رەڭدىگى 8882 مەترگە جەتكەن لۇنتان 1 ـ قۇدد ـ ەمنان ونەركاسپتىك مۇناي ـ تابىيى گاز اعىنى شىقتى، ازىياداعى بىرىنىشى تەرەڭ قۇدىق اتاعىنا يە بولغان وسى تەرەڭ بۇرىى قۇدىعى تارىم ويد ـ پانتىنىڭ بارلىق جاڭا سالادا قول جەتكىزگەن بىر كەلەلى ستراتەگىيالىق بايقاۋى، سونمەن بىرگە ياك ھايجۇن ۇجىمىنىڭ تەخنىكالىق ناقتى قۇاتىن دا اىگىلەدى.

”مۇناي ونەركاسپىن ۴تىپتى دە ارشىندى قاداممەن دامىتپاقتى بولساق، ۴سوزسىز، قىيىنشە ـ لىقتارعا توتەنشە ۴توزىمىدى، ەرەكشە ۇلەس قوسا الاتىن، ەرەكشە كۇرەس جاساي الاتىن تەخنىكالىق قوسىن بولۇى كەرەك“، ـ دەيدى ياك ھايجۇن.

ۇجىمىنىڭ تەخنىكالىق تىرەكتىلەرىنىڭ دەڭ ـ

گەيىن ۇزدىكىسىز ۴سىرۋ ۇشىن، ياك ھايجۇن جاڭا قىزمەتكەرلەردى باۋلۇدى قاداعالايى باعالاۋ، عىلم باستانماشىلارىن باعالاۋ، باسقارۇ، بارلىق قىزمەتكەرلەر قىزمەتتى ناقتى ىستەۋ سىياقتى كوپتەگەن ۴دىسى ـ امالداردى ويلاپ تاپتى… مۇنان سىرت، ول تاىى جاستاردىڭ عىلىم ـ تەخنىكادان مالمەت بەرۇ جىنالىسى، دوكتورلار تالقى مئبەرى سىياقتى قىيىل تۇمىرلا ـ رىن اشتى.

ياڭ ھايجۇننىڭ قۇلىشىنىس جاساۋىندا، ول باستاعان علمىي زەرتتەۋ ۇجىمى قۇاتتى علمىي زەرتتەۋ كۇشىن قالىپتاستىرىپ، ولكە ـ مىينىستىرلىك دارەجەلىدەن جوعارى 16 ۴دىسى ـ تەخنىكا تابىسى سىيلغىن لىپ، لىلگەرىندى ـ كەيىندى ترىلليون تەكشەمەترلىك 2 بىرى گاز اۋماعىن جانە بىر مىلليارد توننا دارە ـ جەلى بىر بىرى مۇناي الايىن بايقاپ، تارىم مۇناي الايىنىڭ 14 جىلدان بەرى ورتا ەسپيەن جاڭادان ارتقان مۇناي ـ تابىيى گاز 3 ـ دارەجەلى قور مولشەرىنىڭ ەكۇيۋالەنتى ـ نىڭ 400 مىلليون توننادان اسۇىنا مۇمكىن ـ دىك جاسادى.